"नित्यहोममतीत्य मनस्वत्या चतुर्गृहीतं जुहुयात् द्वादशरात्रादूर्द्ध्वं पुनराधानमिति"। केचित्तु प्रायश्चित्तं कृत्वा प्रातर्होमकालात् पूर्व्वं सायंहोमः कार्य्यः सायं होमात्पूर्व्वं प्रातर्होमः कार्य्यइत्याहुः "आसायकर्मणः प्रातराप्रातः सायकर्म्मणः। आहुतिं नातिपद्येत पार्वणं पार्वणान्तरादिति" बौधायनस्मृतेरिति। अस्याग्निहोत्रवद् विधानं प्रदर्शितं शौनकेन। "अग्निहोत्रवदित्यतेच्छौनकेन प्रपञ्चितम्। पुनः पर्य्युक्ष्य चाङ्गारानुदगग्नेरपोह्य च। हौम्यानां द्वादशानां तु पक्वमेतेष्वधिश्रयेत्। पयोयवागूः सर्पिश्च ओदनं दधि तुण्डलाः। सोमस्तैलमपो व्रीहिर्द्वादशैते तिलायवाः। पय आदीनि चत्वारि विदुः पक्वानि याज्ञिकाः। दध्यादीनामपक्वानामधिश्रयणमिष्यते। उल्मुकेनैव ज्वलयेदपक्वं पक्वमेव च। अधिश्रिते स्रुवेणापः परिषिञ्चेन्नवाधिकाः। पुनस्त्रिर्ज्वलता तेन परिव्युह्य प्रहृत्य तत्। उदक्कर्षं त्रिधोद्वास्याप्यङ्गारानतिसृज्य च। अग्नेःपश्चात्तृणेष्वेव निधाय समिधा सह। त्रिवारमेकं संस्कृत्य गृहीत्वा सायमग्नये (तेषां द्वादशद्रव्याणां मध्ये एकं द्रव्यमित्यर्थः)। स्वाहेति मन्त्रमुच्चार्य्य कुर्व्वीत प्रथमप्राहुतिम्। प्रातर्होमे तु सूर्य्याय स्वाहेति प्रथमाहुतिम्। तूष्णीं प्रजापतिं ध्यायन्नुभयत्र द्वितीयिकामिति"। अत्रान्योविशेषः स्वशाखोक्तोऽवगन्तव्यः। होमस्थानं स्मृत्यर्थसारे "बहुशुष्केन्धनेनाग्नौ सुसमिद्धे हुताशने। अङ्गारे लेलिहाने च होतव्यं नान्यथा क्वचित्। योऽनर्चिषि जुहोत्यग्नौ व्यङ्गारे चैव मानवः। मन्दाग्निरामयावी च दरिद्रश्चोपजायते। अग्निः प्रदक्षिणावर्त्तः शर्मदश्च शुभावहः" इति। अग्न्युपस्थानमन्त्रानाह शौनकः "परिसमुह्य च पर्य्युक्ष्याप्युपतिष्ठेद्धविर्भुजम्। अग्नेः सूक्तैश्च सौरैश्च प्राजापत्यैश्च नित्यशः" याज्ञ०। हुत्वाग्नीन् सूर्य्यदेवत्यान् जपेन्मन्त्रान् समाहितः" एतद्धोमं प्रशंसत्यङ्गिराः "यद्दद्यात्काञ्चनं मेरुं पृथिवीं च ससागराम्। तत्सायं प्रातर्होमस्य तुल्यं भवति वा नवेति"। अन्यत्रापि "नाग्निहोत्रात्परोधर्म्मो नाग्निहोत्रात्परं तपः। नग्निहोत्रात्परं स्नानं नाग्निहोत्रात्परा गतिरिति" अकरणे प्रत्यवायमाह गर्गः "कृतदारोन तिष्ठेत क्षणमप्यग्निना विना। तिष्ठेत चेद्द्विजोव्रात्यस्तथा च पतितो भवेत्। यथा स्नानं यथा सन्ध्या वेदस्याध्ययनं यथा। तथैवौपासनं कार्य्यं न स्थितिस्तद्वियोगतः। यो हि हित्वा विवाहाग्निं गृहस्थ इति मन्यते। अन्नं तस्य न भोक्तव्यं वृथापाकोहि स स्मृतः। वृथापाकस्य भुञ्जानः प्रायश्चित्तं समाचरेत्। प्राणायामशतं कृत्वा घृतं प्राश्य विशुध्यतीति"।

तस्याशौचेऽपि कर्त्तव्यतामाह याज्ञ०। "वैतानौपासनाः कार्य्याः क्रियाश्च श्रुतिनोदनात्"। ङीबभाव आर्षः लोके तु औपासनीत्येव

औपोदिति पुंस्त्री उपोदितस्यापत्यम् इञ्। उपोदितर्षेरपत्ये स्त्रियां ङीप्। तस्या अपत्यम् ढक्। औपोदितेयः तस्या अपत्ये। "उतोहस्माहौपोदितेय एषवाव मह्यं गा दास्यति" शत०ब्रा० १,९,२,१६। [स्याविकारे।

औमा(क) त्रि० उमाया विकारः अण् वुञ् वा। अत-

औमायन त्रि० उमाया निमित्तं संयोग उत्पातो वा अश्वा० फञ्। अतस्या निमित्ते संयोगे उत्पाते च स्त्रियां ङीप्। [क्षेत्रे।

औमीन त्रि० उमानां भवनं क्षेत्रम् खञ्। अतसीभवने

औरग न० उरगोदेवताऽस्य अण्। १सर्पाधिष्ठातृदेवताके अश्लेषानक्षत्रे। तस्येदम् अण्। २सर्प सम्बन्धिनि त्रि० स्त्रियां ङीप्।

औरभ्र न० उरभ्रस्य मेषस्येदम् अण्। १मेषलोमजाते कम्बले २तत्सम्बन्धिनि त्रि०। "औरभ्रेणाथ चतुरः शाकुनेनाथ पञ्च वै" मनुः। "बृंहणं मांसमौरभ्रं पित्तश्लेष्मावहं गुरु" सुश्रु०। धन्वन्तरिं प्रति प्रश्नकारकर्षिमध्ये ३ऋषिभेदे पु० औपधेनवशब्दे उदा०।

औरभ्रक न० उरभ्राणां समूहः वुञ्। मेषसमूहे।

औरभ्रिक त्रि० उरभ्रः पण्यमस्य ठञ्। मेषविक्रयोपजीविनि "औरभ्रिकोमाहिषिकः परपूर्व्वापतिस्तथा" मनुः। स्त्रियांङीप्।

औरस पु० उरसा निर्म्मितः यदभावे अण्। "सवर्णायां संस्कृतायां स्वयमुत्पादयेत्तु यम्। औरसं तं विजानीयात् पुत्रं प्रथमकल्पितम्" मनूक्ते पुत्रभेदे "औरसः क्षेत्रजश्चैव दत्तः कृत्रिम एव च" मनुना द्वादशविधपुत्रमध्ये तस्य प्राथम्योक्तेः "अङ्गादङ्गात् सम्भवति" आत्मा वै जायते पुत्रः" श्रुतेश्च स्वदेहजातत्वेनास्य तथात्वम्। १उरसानिर्म्मितमात्रत्वेन असवर्णापुत्रे परपूर्व्वापुत्रेऽपि औरसशब्दस्य वृत्तिः अतएव "अर्जुनस्य परपूर्व्वायां नागकन्यायामुत्पन्नमैरावतमभिप्रेत्य" भा०भी० ९१अ० "अजानन् अर्जुनश्चापि निहतं पुत्रमौरसम्" ऐरावतस्य औरसत्वविशेषणम्। "एकएवौरस पुत्रः सर्व्वस्य वसुनः प्रभुः" मनुः